

LSS-skolan 2025: 7. Daglig verksamhet enligt LSS

Text av [Harald Strand](#) 2024-10-24 LSS-skolan Lästid: cirka 11 minuter

Daglig verksamhet ska ge stimulans och personlig utveckling. Det är den LSS-insats som berör allra flest personer, och är efterfrågad av ännu fler.

Daglig verksamhet är en insats som för många skapar en meningsfull sysselsättning, och ett sammanhang i vardagen. Den ger möjlighet att förvärva och upprätthålla förmågor utifrån egna förutsättningar och önskemål.

I denna artikel:

- Den allra vanligaste LSS-insatsen
- Är det bra att fler får daglig verksamhet?
- Vad innebär daglig verksamhet enligt LSS (§ 9.10)?
- Vad ville politikerna med daglig verksamhet?
- Hur fungerar daglig verksamhet enligt LSS idag?
- Vad föreslog LSS-utredningen 2019 om daglig verksamhet?
- Hur har FUB kommenterat förslagen om daglig verksamhet?
- Hur kan kvaliteten i övrigt förbättras i daglig verksamhet?
- Stordrift tar daglig verksamhet tillbaka till institutionstiden?

Den allra vanligaste LSS-insatsen

Daglig verksamhet (DV) är den största insatsen i LSS, men inte den mest kostsamma. Personlig assistans och boende är ungefär tre gånger så dyra.

Antalet personer med daglig verksamhet år 2023 var 43 000. Det är en ökning med 34 procent sedan år 2012. 11 procent av ökningen förklaras av befolkningstillväxt, medan resten är en reell ökning. Delvis kan det bero på att färre i gruppen får riktigt arbete jämfört med tidigare. Insatsen ökar fortfarande – färre får arbete.

Åldersfördelningen hos deltagarna ser ut så här år 2023:

- Cirka 9 procent var under 23 år (de flesta av dessa personer bör då ha varit 20–22 år, då de ska ha slutat skolan innan de börjar på daglig verksamhet),
- Cirka 90 procent var 23–64 år och
- Knappt två procent över 65 år.

97 procent var från [personkrets 1](#), övriga från personkrets 2.

Daglig verksamhet ökar fortfarande, sedan 2012 med cirka 900 personer per år. Det motsvarar merparten av hela ökningen av LSS.

En intressant iakttagelse är att kostnaderna för daglig verksamhet bara ökat motsvarande löneutvecklingen sedan år 2010, trots att fler deltagare borde innebära att verksamheterna har anställt mer personal. Det betyder att personaltätheten har minskat per deltagare.

Vidare borde en fördyring ha skett på grund av LOV, lagen om valfrihetssystem, som ofta är kostnadsdrivande.

Kommunerna har således sparat på kostnad per person. Har det visat sig i kvalitetsförsämring? De flesta tycker nog det är så.

Är det bra att fler får daglig verksamhet?

Drygt 70 procent av personer i arbetsför ålder med rätt till LSS har daglig verksamhet.

Vad de andra 30 procenten gör vet vi inte. Tittar man på statistik från arbetsmarknaden verkar högt räknat fem procent finnas i vanliga arbeten. Några, kanske lika många, har personlig assistans via Försäkringskassan.

Men vad gör de övriga? Är i utbildning? Gör ingenting? Kvar i boendet? För att de inte vill ha daglig verksamhet eller för att daglig verksamhet inte klarar av dem?

Det finns en forskningsrapport från Högskolan i Halmstad om unga vuxna från gymnasiesärskolan (nu: anpassad gymnasieskola) 2001–2011 som visade att en fjärdedel varken hade daglig sysselsättning, arbete eller studerade efter att de lämnat särskolan. Det skulle kunna förklara siffrorna ovan, men alla som går ut särskolan har inte, eller får inte, LSS-beslut.

Någon ansvarig myndighet bör undersöka detta snarast! Detta är minst lika viktigt som att prata arbetslinjen.

Vad innebär daglig verksamhet enligt LSS (§ 9.10)?

Så här beskrivs daglig verksamhet i propositionen:

Genom denna insats tillförsäkras personer som är i yrkesverksam ålder, saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig rätt till daglig verksamhet.

Av 7 § framgår att denna insats är förbehållen personer som avses i 1 § personkrets 1 och 2, dvs. samma grupper som omsorgslagen omfattar. Rätt till daglig verksamhet finns redan i dag för dessa grupper enligt omsorgslagen. Det kommunala ansvaret för att anordna meningsfull sysselsättning för den enskilde kan förverkligas genom dagcenterverksamhet eller på annat sätt, exempelvis genom stöd till organisationer, kooperativ med flera som anordnar olika sysselsättningsaktiviteter.

Det skall dock inte vara fråga om några anställningsförhållanden. Vid utformningen av dagcenterverksamheten, precis som vid beslut om övriga insatser enligt den nya lagen, måste bestämmelserna i 7 § om hänsyn till individuella behov med mera beaktas. Utformningen av dagcenterverksamheten skall ske med beaktande av de berörda personernas funktionshinder.

Verksamheten skall erbjuda den enskilde stimulans, utveckling, meningsfullhet och gemenskap efter hens önskemål. Verksamheten bör generellt sett ha som

mål att utveckla den enskildes möjligheter till förvärvsarbete även om detta mål för vissa endast kan uppnås på längre sikt eller vara orealistiskt.

Vad ville politikerna med daglig verksamhet?

LSS-propositionen skrev så här:

Personer som tillhör omsorgslagens personkrets skall ha rätt till daglig verksamhet enligt den nya lagen. Som jag redan framhållit är arbetslösheten större bland personer med funktionshinder än den är bland andra människor.

Enligt Handikapputredningen är det också många personer med svåra funktionshinder som saknar annan daglig sysselsättning utanför hemmet. Med hänsyn till detta vore det önskvärt att nu föreslå att den nya lagens hela personkrets gavs en lagstadgad rätt till daglig verksamhet. Med hänsyn till den statsfinansiella situationen bedömer jag emellertid inte att detta för närvarande är möjligt.

Rätten till daglig verksamhet bör primärt avse personer i yrkesverksam ålder som för närvarande omfattas av omsorgslagen och som saknar arbete eller annan daglig sysselsättning.

Det hindrar emellertid inte att även personer som uppnått pensionsålder bör ges möjlighet att fortsätta i daglig verksamhet för att därigenom undvika passivisering och isolering. Den dagliga verksamheten bör till sitt innehåll kunna rymma såväl aktiviteter med habiliterande inriktning som mer produktionsinriktade uppgifter. Den bör ha som syfte att bidra till den personliga utvecklingen och att främja delaktigheten i samhället. Ett övergripande mål bör vara att på kortare eller längre sikt utveckla den enskildes möjlighet till arbete.

Inom omsorgsverksamheten utgår viss ersättning, s.k. [habiliteringsersättning](#). Syftet är att aktivt stimulera den enskilde att delta i verksamheten. Jag förordar all huvudmännen utbetalar någon form av ersättning till den enskilde för medverkan i daglig verksamhet i likhet med vad som görs för närvarande.

LSS-utredningen från januari 2019 skrev:

Daglig verksamhet är en insats som för många skapar en meningsfull sysselsättning och ett vardagligt sammanhang. Den ska fortsatt ingå i LSS men kan göras mer ändamålsenlig för att i högre grad bidra till personlig utveckling och möjligheter att förvärva och upprätthålla förmågor utifrån egna förutsättningar och önskemål.

Hur fungerar daglig verksamhet enligt LSS idag?

Daglig verksamhet är en viktig insats för att motverka en destruktiv sysselslöshet bland de som tillhör personkrets 1 och 2. Det är också dessa som har rätt till daglig verksamhet. Säkert finns även i personkrets 3 personer som skulle må bra av en daglig verksamhet om de saknar arbete och personlig assistans.

Eftersom väldigt få av dem som har rätt till daglig verksamhet kan få ett arbete, måste kommunerna fokusera på "skall-meningen" i lagen:

"Verksamheten skall erbjuda den enskilde stimulans, utveckling, meningsfullhet och gemenskap efter hans önskemål."

I dag fokuseras mer på "bör-meningen" i lagen:

"Verksamheten bör generellt sett ha som mål att utveckla den enskildes möjligheter till förvärvsarbete även om detta mål för vissa endast kan uppnås på längre sikt eller vara orealistiskt."

Väldigt få av de som har daglig verksamhet går över till vanligt arbete. Inom merparten av kommunerna förekommer detta knappt. Bara en procent av alla som har lönebidrag från Arbetsförmedlingen har intellektuell funktionsnedsättning. Bara 1 procent av kvinnorna och 1,6 procent av männen med intellektuell funktionsnedsättning beräknas ha arbete på den öppna arbetsmarknaden.

I det perspektivet är det märkligt att så många politiker lägger fokus på att förorda "arbetslinjen" för daglig verksamhet. För mig visar det tydligt deras okunskap om personerna som har daglig verksamhet.

Daglig verksamhet är den insats i LSS som i störst utsträckning omfattas av LOV, lagen om valfrihet. Mer än hälften av kommunerna erbjuder valfrihet för daglig verksamhet.

Valfrihet låter bra, men problem finns. Vad innebär det för en person med stora och individuella behov som inte kan tillfredsställas av avtalsleverantörerna? Hur tillförsäkras den enskilde stimulans, personlig utveckling och meningsfullt innehåll i de verksamheter som erbjuds? Självklart vill även personer i LSS personkrets välja sin dagliga verksamhet, men det är en stor utmaning för ansvariga i kommunen i sin upphandling att få med allas behov!

Under pandemin var många av verksamheterna stängda. Det ledde till synbart sämre hälsa för deltagarna. Inte minst den psykiska.

Vad föreslog LSS-utredningen 2019 om daglig verksamhet?

Den senaste stora LSS-utredningen, som presenterades i januari 2019, skrev så här:

Den enskilde ska inom ramen för insatsen daglig verksamhet ha rätt till en inledande kartläggning för att fastställa hur den bäst kan anpassas och utformas utifrån de individuella behoven.

Socialstyrelsen bör få i uppdrag att, i samarbete med Myndigheten för delaktighet, ta fram kunskapsunderlag för hur den dagliga verksamheten kan utformas så att de som står längst från arbetsmarknaden får ökade möjligheter till såväl att förvärva och bibehålla sina förmågor som till delaktighet i samhället. En kartläggning av förhållandet mellan insatsen daglig verksamhet och arbetsmarknads- och utbildningsområdena ska utgöra utgångspunkt för en översyn av insatsen. Den ska avse såväl frågan hur personer i daglig verksamhet som har utvecklat sina förmågor kan provas mot arbetsmarknaden som de ekonomiska och organisatoriska förutsättningarna för att på olika sätt möjliggöra en övergång till arbete eller studier i kombination med deltagande i daglig verksamhet

Hur har FUB kommenterat förslagen om daglig verksamhet?

Riksförbundet FUB har kommenterat LSS-utredningens förslag så här:

Daglig verksamhets kvalitet påverkar många människors vardag på flera olika sätt. I en välfungerande daglig verksamhet finns möjlighet för alla att utvecklas utifrån sin egen förmåga, oavsett graden av funktionsnedsättning. För en del kan det betyda att man kan gå vidare till ett lönearbete och för andra kan det betyda att man får en varierad och meningsfull sysselsättning med det stöd man behöver.

Det är också positivt att utredningen bekräftar att ett individfokus måste prägla insatsen om den ska uppfylla sitt syfte att bidra till personlig utveckling utifrån egna förutsättningar och önskemål. Men tyvärr har LSS-utredningen inte mäktat med att följa upp ett, på många sätt gediget researcharbete, med de robusta förslag som hade behövts för att komma åt de stora problemen som insatsen daglig verksamhet dras med. Utredningens föreslagna kartläggningar och kunskapsunderlag är bra, men de räcker knappast om man menar allvar med ansatsen att göra daglig verksamhet "mer ändamålsenlig".

Vi menar att LSS största insats hade varit betjänt av en alldeles egen utredning (och inte bara delar av insatsen som utredningen föreslår), för att ta itu med denna digra lista av problem:

- En skrämmande låg ambitionsnivå präglar många verksamheter, där det mer handlar om förvaring än meningsfull sysselsättning.
- Allt fler kommuner väljer att slå sönder små, välfungerade verksamheter för att istället skapa stordriftsenheter.
- Frånvarande chefer, utan insyn i det dagliga arbetet på verksamheterna som hen har ansvar för, har blivit norm.
- Många dagliga verksamheter har stora svårigheter att forma välfungerande grupper på grund av den stora variation av funktionsnedsättningar som finns hos arbetstagarna.
- Personer med insatsen daglig verksamhet omfattas inte av samma arbetsmiljörättsliga regler som skyddar personalen som arbetar i verksamheten.
- Personer med omfattande intellektuella och fysiska funktionsnedsättningar/flerfunktionsnedsättning utestängs alltför ofta från daglig verksamhet på grund av stora kunskapsbrister hos personalen.
- Viktiga yrken som logoped och arbetsterapeut, vilkas kunskap är nödvändig för att upprätthålla en bra kvalitet i insatsen, blir alltmer sällsynta i dagliga verksamheter.
- Inlåsnings effekter drabbar väldigt många personer som tvingas bli kvar på samma verksamhet år efter år.
- Många kommuner sätter stopp för möjligheten att kombinera daglig verksamhet med studier eller praktik.
- Det finns ytterst få möjligheter till lönearbete för de personer med insatsen daglig verksamhet som står närmast arbetsmarknaden, trots att det kan vara skillnaden mellan att leva ett liv som fattig eller ett liv med en betydligt större ekonomisk trygghet.

- I strid med lagens intentioner tvingas personer med intellektuell funktionsnedsättning lämna sina dagliga verksamheter när de har fyllt 67.

Hur kan kvaliteten i övrigt förbättras i daglig verksamhet?

Kvaliteten inom daglig verksamhet måste höjas väsentligt genom att erbjuda personal förbättrad utbildning och kontinuerlig kompetensutveckling. Vidare behövs enhetliga yrkestitlar som kan locka utförare och kompetent personal.

Detta skulle skapa bättre förutsättningar för arbetstagarna att få den insats de har rätt till, det vill säga en insats som erbjuder en meningsfull sysselsättning och ett vardagligt sammanhang. Detta gäller i allra högsta grad personer med omfattande funktionsnedsättningar som alltför ofta möter en ambitions- och kompetensnivå som är skrämmande låg.

I stället hänvisas personerna till aktiviteter i hemmet som alternativ till daglig verksamhet. Detta strider mot lagens intentioner, och leder till ökad isolering för en grupp personer som ofta har ett mycket litet nätverk omkring sig.

Nytänkande behövs också för att öka valmöjligheterna för personer med insatsen daglig verksamhet. En bra början vore om kommungränser slutade vara ett artificiellt hinder för flexibilitet, och ersattes av interkommunalt samarbete som alla skulle vinna på. Det gäller inte minst de personer som kommer att ha daglig verksamhet som insats under flera decennier.

Nödvändiga yrkesgrupper är inte längre en självklar del av insatsen daglig verksamhet. Logopeder, arbetsterapeuter och personal med vuxenpedagogisk kompetens har blivit alltmer sällsynta inom daglig verksamhet, med mycket negativa konsekvenser för arbetstagarna och deras möjlighet till livslångt lärande. Vad det innebär såg vi, som jag skrev ovan, under pandemin.

Stordrift tar daglig verksamhet tillbaka till institutionstiden?

I strid med beprövad erfarenhet, lagens intentioner och FN:s funktionsrättskonvention väljer allt fler kommuner att demontera små, välfungerande verksamheter och ersätta dem med stora enheter, med allt vad det innebär: slimmade personalgrupper i ständig rotation, hög ljudnivå, arbetstagargrupper som slås samman utan hänsyn till olika diagnoser och stödbehov.

Redan i en kartläggning av daglig verksamhet 2008, skrev Socialstyrelsen att ett stort antal verksamheter hade svårigheter med att forma välfungerande grupper på grund av den stora variationen av funktionsnedsättningar. Sedan dess har 15 år gått och många nya diagnosgrupper har tillkommit inom daglig verksamhet vilket gör behovet av särskilda, riktade kompetenser och stabila personalgrupper ännu större. Ett behov som knappast kan hanteras på en stordriftsenhet.

Detta är en illavarslande utveckling som går stick i stäv med "den lilla gruppens princip", som har varit vägledande i decennier och som bygger på att en grupp inte ska vara större än att det går att utveckla varaktiga relationer med varandra och med personalen.

Det handlar numera mer om att spara pengar än att ge alla som har insatsen daglig verksamhet en meningsfull sysselsättning. Det är knappast förenligt med lagens mål.

